

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۴۰۲۰۳ - ۲. ۲۵/۱۹۹

دانشکده علوم انسانی و اجتماعی
گروه علوم اجتماعی
پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته پژوهش علوم اجتماعی

موضوع

بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی، همسر آزاری و سلامت روانی در بین
زنان متاهل شهر تبریز

استاد راهنما

دکتر محمد عباس زاده

استاد مشاور

دکتر تورج هاشمی

۱۳۸۹/۹/۲۸

موسسات مذکور مجری
تبریز

پژوهشگر

موسی سعادت‌ی

پاییز ۱۳۸۹

۱۴۷۶۷۳

تقدیم به:

روح پاک مادرم

،

چهره یسین پدرم

که نگاه کردنش عبادت است و قدردانی از دستاش که کار کرد و بوسه بر چشانش، که از آینده من نگران است

و

سایش بر شبنم اشک و نجوای دعایش که پیوسته بدرقه راهم بوده است.

تقدیم بہ دوست، کہ این شعر از آن اوست:

من اویلہ یلیردیم کی نہ یار اولاجاقمان	عالمہ نہ یار وفادار اولاجاقمان
من اویلہ خیال اشمیش ایدیم، ای کول رعنا	سربستہ اولان غمرہ غمخوار اولاجاقمان
اول انکہ ییب مہر و محبت نہ، آخر،	منن نہ سلیم کی، بندہ سیرار اولاجاقمان
روشن انکہ دیم شمع جالین، نہ سلیم کی،	اغیارہ کدیب شمع شب تار اولاجاقمان
دل و ترمزیدیم من نہ، ای یار دل آزار	بیلسنیدیم اگر بویلہ دل آزار اولاجاقمان
سرست می و حوسن و جہان حلد، ای کول	اواخ کی حوسون کندہ، ہشیار اولاجاقمان
مغرور سان ای کول خیرین یو خودر اوزونن،	ایام خزان گلہ، خبردار اولاجاقمان
بیرواخ اولاجاخذیر کی، سن، ای یوسف ثانی	عشاق یہ نختہ خریدار اولاجاقمان
خوار ایلدی او کول سنی اغیار یانیندا،	سید، حلد بوندان داخی سن خوار اولاجاقمان

«سید عظیم شیروانی»

تقدیر و تشکر

از دست و زبان که بر آید   کز عهده شکرش بدر آید

برخود واجب می دانم که از ایزد منان، راهنمای راهنماها سپاسگذاری کرده و از تمامی کسانی که به نحوی از انحاء، در انجام این پژوهش مرا یاری فرموده اند تشکر نمایم؛

از استاد محترم راهنما، جناب آقای **دکتر محمد عباس زاده** که این مجموعه به سر منزل نمی رسید آقا با تلاش ها، راهنمایی ها و ارشادات ارزشمندانه، دلسوزانه و اندیشمندانه ایشان؛ استادی که هم از نظر علمی و هم از نظر اخلاقی الگوی دست نیافتنی برای اینجانب در زندگی ام بوده و خواهد بود. لذا، بنده حقیر با تمام وجود از زحمات بی دریغشان نهایت تشکر و قدردانی را دارم؛

از استاد محترم مشاور و معلم دلسوز، جناب آقای **دکتر تورج هاشمی** که مشاوره دوران‌دیشانه علمی ایشان رهنمودی مضاعف بر اثر حاضر بوده و بنده حقیر واقعا فضایل اخلاقی زیادی را از ایشان فرا گرفتم، تشکر و سپاس فراوان می نمایم؛

از استاد محترم داور جناب آقای **دکتر داود بیهودی** که داوری بی غرض و به جا داشته اند؛ از مدیریت محترم گروه علوم اجتماعی، جناب **دکتر حسین بنی فاطمه** به خاطر راهنمایی ها و ارشادات ارزنده شان در دوره های تحصیلی؛

از سایر اساتید گروه علوم اجتماعی، دکتر محمد حریری اکبری، دکتر نعمت الله تقوی، دکتر اکبر فریار، دکتر حسین گدازگر، دکتر ایوب امیر کواسمی، دکتر فردین قریشی، دکتر فرآذین، دکتر صمد یعقوبی، دکتر محمد باقر علیزاده اقدم، دکتر ابوعلی و دادهیر، دکتر میرزایی، دکتر فاروق امین مظفری، دکتر کمال کوهی، دکتر حامد عطایی، دکتر مینو امیرقاسمی و سایر اساتید گرانقدر که قطره وجود امروزی، نشان از دریای وجود آنهاست؛ از پسر عموی بزرگوارم دکتر عسگر پاک مرام و برادر دلسوزم دکتر صادق سعادت‌تی که همواره در مسیر زندگی و تحصیلاتم یار و یاورم بوده و هستند؛

از تمامی دوستان وفادار، اصغر فتحی، قاسم جعفری، موسی بهاری، سجاد میرزاپور، مرتضی انوری، رضا ارفعی، مهدی اصغری، ذبیح الله واحد، میثم نجفیان، سعید سلطانی، مهدی آقایی، امیر غفران خواه، حسین ادیبان، مجید وظیفه، میثم حدادی، رسول احمدی، عبدالله صلاحی، که یاری گر این اثر بوده اند؛ دانشجویان کارشناسی پژوهش علوم اجتماعی که در اجرای پرسشنامه ها زحمات زیادی را متحمل شده اند؛ و از تمامی کسانی که خوشه چین خرمن پر فیضشان بوده ام، صمیمانه تشکر می نمایم.

موسی سعادت‌تی، مهر ۱۳۸۹

نام خانوادگی: سعادت		نام: موسی	
عنوان پایان نامه: بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی، همسرآزاری و سلامت روانی در بین زنان متأهل شهر تبریز			
استاد راهنما: دکتر محمد عباس زاده		استاد مشاور: دکتر تورج هاشمی	
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد		رشته تحصیلی: پژوهش علوم اجتماعی	
دانشکده: علوم انسانی و اجتماعی		تاریخ فارغ التحصیلی: ۱۳۸۹/۷/۱۹	
		دانشگاه: تبریز	
		تعداد صفحه: ۲۳۳	
کلید واژه ها: سرمایه اجتماعی، حمایت اجتماعی، اعتماد بین شخصی، همسرآزاری، سلامت روانی، زنان متأهل			
چکیده:			
<p>سرمایه اجتماعی از مفاهیم نوینی است که امروزه در بررسی های اقتصادی و اجتماعی جوامع مدرن و در حال توسعه مطرح شده است. طرح این رویکرد در بسیاری از مباحث اجتماعی، نشان دهنده نقش و اهمیت این نوع سرمایه، در توسعه جامعه، و به فراخور موضوع در زمینه سلامت روانی افراد، کاهش همسر آزاری علی الخصوص در محیط خانوادگی و مواردی مانند آن است. بر این اساس، هدف تحقیق حاضر، بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی، همسرآزاری و سلامت روانی افراد بوده که برای تبیین آن از دیدگاه اندیشمندانی چون پیر بوردیو، جیمز کلمن، رابرت پاتنام، فرانسیس فوکویاما و سایر اندیشمندان مطرح در این حوزه استفاده شده است.</p> <p>روش تحقیق مورد استفاده، پیمایش بوده و جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه زنان متأهل شهر تبریز به تعداد ۳۷۸۴۶۰ نفر (سال ۱۳۸۵) می باشد که از این میان، ۳۸۴ نفر به عنوان نمونه نهایی بر اساس فرمول کوکران و به روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای انتخاب شدند.</p> <p>روش های آماری مورد استفاده، شامل، آزمونهای T، F، I، پرسون، رگرسیون چندمتغیره و تحلیل مسیر بوده و برای محاسبه ضرایب مسیر، از برآوردهای روش لیزرل استفاده گردیده است. کلیه آمارها و اطلاعات تحقیق حاضر (بدست آمده از پرسشنامه)، از طریق نرم افزار Spss17، صورت پذیرفته است.</p> <p>نتایج تحقیق نشان داد که بین متغیرهای تجربه و مشاهده خشونت در خانواده پدرشوهری، پدرسالاری، دخالت خویشاوندان شوهر، تحریک مرد از سوی همسر با متغیر همسرآزاری همبستگی معنی داری وجود دارد. همچنین، متغیر سرمایه اجتماعی در تمامی ابعاد چهارگانه (حمایت خانواده پدری، حمایت خانواده پدر شوهری زن، حمایت دوستان و اعتماد بین شخصی)، به جز بعد حمایت خانواده پدری با بعد همسرآزاری جنسی، با متغیر همسرآزاری رابطه معنی داری داشته است؛ بعلاوه، همبستگی بین متغیر سرمایه اجتماعی در ابعاد چهارگانه، با متغیر سلامت روانی، به جز رابطه بعد حمایت دوستان (بعدی از سرمایه اجتماعی) با بعد علائم جسمانی (بعدی از سلامت روانی) معنی دار بود. نتایج حاصل از تحلیل مسیر انجام یافته نشان داد:</p> <p>۳۵ درصد تغییرات مرتبط با متغیر «سلامت روانی» توسط متغیرهای مستقل مورد استفاده تبیین شده و در این میان، متغیرهای همسر آزاری روانی و اعتماد بین زن و شوهر به ترتیب بالاترین تاثیر را بر آن داشته اند. در ضمن، ۴۵ درصد تغییرات مرتبط با متغیر «همسر آزاری» توسط متغیرهای مستقل مورد استفاده تبیین شده و در این میان، متغیر های اعتماد بین زن و شوهر، تجربه و مشاهده خشونت و دخالت خویشاوندان شوهر به ترتیب بیشترین تاثیر را بر متغیر همسرآزاری داشته اند.</p>			

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
-------	------

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه.....	۲
۱-۲- بیان مساله.....	۴
۱-۳- اهمیت و ضرورت تحقیق.....	۹
۱-۴- اهداف تحقیق.....	۱۱
۱-۴-۱- هدف کلی تحقیق.....	۱۱
۱-۴-۲- اهداف اختصاصی تحقیق.....	۱۱
۵-۱- سازمانبندی تحقیق.....	۱۲

فصل دوم: چارچوب نظری و ادبیات تحقیق

۲-۱- سرمایه اجتماعی.....	۱۴
۲-۱-۱- تعریف سرمایه اجتماعی.....	۱۸
۲-۱-۲- تئوری پردازان سرمایه اجتماعی.....	۱۹
۲-۱-۲-۱- پیر بوردیو.....	۲۰
۲-۱-۲-۲- نان لین.....	۲۱
۲-۱-۲-۳- جیمز کلنن.....	۲۲
۲-۱-۲-۴- رابرت پاتنام.....	۲۷
۲-۱-۲-۵- فرانسیس فوکویاما.....	۲۸
۲-۱-۲-۶- وان بیکر.....	۲۹
۲-۱-۲-۷- آلجاندرو پورتس.....	۳۰
۲-۱-۲-۸- پامیلا پاکستون.....	۳۰
۲-۱-۳- سطوح سرمایه اجتماعی.....	۳۱
۲-۱-۴- انواع سرمایه اجتماعی.....	۳۲
۲-۱-۵- مولفه های سرمایه اجتماعی.....	۳۳
۲-۱-۵-۱- انسجام اجتماعی.....	۳۴

۳۵	.....۲-۱-۵-۲- مشارکت اجتماعی
۳۵	.....۲-۱-۵-۳- اعتماد اجتماعی
۴۱	.....۲-۱-۵-۴- شبکه اجتماعی
۴۶	.....۲-۱-۵-۴-۱- حمایت اجتماعی
۴۷	.....۲-۵-۱-۴-۲- الگوهای حمایت اجتماعی
۴۸	.....۲-۵-۱-۴-۳- انواع حمایت اجتماعی
۵۰	.....۲-۱-۵-۴-۴- منابع حمایت اجتماعی
۵۲	.....۲-۲- خشونت خانوادگی
۵۴	.....۲-۲-۱- همسر آزاری
۵۷	.....۲-۲-۲- انواع همسر آزاری
۶۰	.....۲-۲-۳- تئوری های تبیین کننده همسر آزاری
۶۰	.....۲-۲-۳-۱- رویکرد روانشناسی اجتماعی
۶۱	.....۲-۲-۳-۱-۱- نظریه یادگیری اجتماعی
۶۳	.....۲-۲-۳-۱-۲- تئوری نقش - جنس
۶۴	.....۲-۲-۳-۱-۳- نظریه ماشه چکان (تحریک)
۶۵	.....۲-۲-۳-۲- رویکرد جامعه شناختی
۶۵	.....۲-۲-۳-۲-۱- دیدگاه فمینیستی
۶۸	.....۲-۲-۳-۲-۲- نظریه شبکه
۶۹	.....۲-۲-۳-۲-۳- نظریه منابع
۷۰	.....۲-۳- سلامت زنان
۷۷	.....۲-۳-۱- ابعاد سلامت روانی
۸۰	.....۲-۳-۲- مدل های سلامت روانی
۸۲	.....۲-۳-۳- رویکردهای سلامت روانی
۸۲	.....۲-۳-۳-۱- رویکرد روانکاو
۸۳	.....۲-۳-۳-۲- رویکرد شناختی
۸۴	.....۲-۳-۳-۳- رویکرد رفتاری
۸۴	.....۲-۳-۳-۴- رویکرد اجتماعی

۸۵	..... ۲-۳-۳-۵- رویکرد انسانگرایی
۸۶	..... ۲-۴- رابطه سرمایه اجتماعی و همسرآزاری
۸۹	..... ۲-۵- رابطه سرمایه اجتماعی و سلامت روانی
۹۹	..... ۲-۶- رابطه همسرآزاری و سلامت روانی
۱۰۲	..... ۲-۷- پیشینه عملی تحقیق
۱۰۲	..... ۲-۷-۱- پیشینه داخلی تحقیق
۱۰۸	..... ۲-۷-۲- پیشینه خارجی تحقیق
۱۱۴	..... ۲-۸- جمع بندی چارچوب نظری تحقیق
۱۲۰	..... ۲-۹- مدل تحلیلی تحقیق
۱۲۲	..... ۲-۱۰- فرضیه های تحقیق
۱۲۲	..... ۲-۱۰-۱- فرضیه های اصلی تحقیق
۱۲۲	..... ۲-۱۰-۲- فرضیه های اختصاصی تحقیق

فصل سوم: روش شناسی

۱۲۴	..... ۳-۱- تعریف متغیرهای تحقیق
۱۲۴	..... ۳-۱-۱- تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای مستقل تحقیق
۱۲۴	..... ۳-۱-۱-۱- متغیرهای زمینه ای تحقیق
۱۲۴	..... ۳-۱-۱-۲- تعریف متغیر سرمایه اجتماعی
۱۲۶	..... ۳-۱-۱-۳- تعریف متغیر پدرسالاری
۱۲۷	..... ۳-۱-۱-۴- تعریف متغیر تجربه و مشاهده خشونت در خانواده پدرشوهری
۱۲۷	..... ۳-۱-۱-۵- تعریف متغیر دخالت خویشاوندان شوهر
۱۲۷	..... ۳-۱-۱-۶- تعریف متغیر تحریک مرد از سوی همسر
۱۲۸	..... ۳-۱-۲- تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای وابسته تحقیق
۱۲۸	..... ۳-۱-۲-۱- تعریف متغیر همسرآزاری
۱۲۹	..... ۳-۱-۲-۲- تعریف متغیر سلامت روانی
۱۲۹	..... ۳-۲- روش تحقیق
۱۳۰	..... ۳-۳- جامعه آماری

۱۳۰	..... ۳-۴- نمونه آماری و روش نمونه گیری
۱۳۱	..... ۳-۵- واحد تحلیل
۱۳۲	..... ۳-۶- اعتبار و پایایی وسیله اندازه گیری تحقیق
۱۳۲	..... ۳-۶-۱- اعتبار وسیله اندازه گیری
۱۳۲	..... ۳-۶-۲- پایایی وسیله اندازه گیری
۱۳۳	..... ۳-۷- معرفی ابزار گردآوری اطلاعات
۱۳۳	..... ۳-۷-۱- پرسشنامه همسرآزاری تحقیق
۱۳۴	..... ۳-۷-۲- پرسشنامه سلامت عمومی
۱۳۶	..... ۳-۷-۳- پرسشنامه محقق ساخته
۱۳۸	..... ۳-۸- روش های آماری
۱۳۹	..... ۳-۹- قلمرو زمانی تحقیق
۱۴۰	..... ۳-۱۰- قلمرو مکانی تحقیق

فصل چهارم: نتایج و یافته های تحقیق

۱۴۲	..... ۴-۱- تجزیه و تحلیل توصیفی یک متغیره
۱۴۲	..... ۴-۱-۱- متغیرهای زمینه ای
۱۴۲	..... ۴-۱-۱-۱- شغل زن و شوهر
۱۴۲	..... ۴-۱-۱-۲- محل تولد زن و شوهر
۱۴۳	..... ۴-۱-۱-۳- تحصیلات زن و شوهر
۱۴۳	..... ۴-۱-۱-۴- درآمد ماهیانه خانواده
۱۴۴	..... ۴-۱-۱-۵- محل سکونت
۱۴۴	..... ۴-۱-۱-۶- نوع مسکن
۱۴۵	..... ۴-۱-۱-۷- نوع ازدواج
۱۴۵	..... ۴-۱-۱-۸- رفتار شوهر قبل و بعد از تولد فرزند
۱۴۵	..... ۴-۱-۱-۹- متغیرهای داشتن فرزند، نسبت فامیلی زوجین و ...
۱۴۶	..... ۴-۱-۱-۱۰- متغیرهای سن زن، سن ازدواج زن، مدت ازدواج و ...
۱۴۷	..... ۴-۱-۲- آماره های توصیفی متغیرهای مستقل تحقیق

۱۴۷	.....۴-۱-۲-۱-۱ متغیر تجربه و مشاهده خشونت در خانواده پدر شوهری
۱۴۹	.....۴-۱-۲-۲-۲ متغیر پدرسالاری
۱۵۰	.....۴-۱-۲-۳-۳ متغیر دخالت خویشاوندان شوهر
۱۵۱	.....۴-۱-۲-۴-۴ متغیر تحریک مرد از سوی همسر
۱۵۳	.....۴-۱-۲-۵-۵ متغیر سرمایه اجتماعی
۱۵۸	.....۴-۱-۳-۳-۳ آماره های توصیفی متغیرهای وابسته تحقیق
۱۵۸	.....۴-۱-۳-۱-۱ متغیر سلامت روانی
۱۶۳	.....۴-۱-۳-۲-۲ متغیر همسر آزاری
۱۶۹	.....۴-۲-۲-۲-۲ نتایج تحلیل استنباطی دو متغیره
۱۶۹	.....۴-۲-۱-۱-۱ رابطه بین متغیرهای زمینه ای و متغیرهای وابسته تحقیق
۱۶۹	.....۴-۲-۱-۱-۱-۱ رابطه متغیرهای محل تولد زن، محل تولد شوهر و ... با همسر آزاری
۱۷۱	.....۴-۲-۱-۱-۲-۲ رابطه متغیرهای محل تولد زن، محل تولد شوهر و ... با سلامت روانی
۱۷۳	.....۴-۲-۱-۱-۳-۳ رابطه متغیر شغل زن با متغیرهای همسر آزاری و سلامت روانی
۱۷۵	.....۲-۱-۴-۴ رابطه متغیر شغل شوهر با متغیرهای همسر آزاری و سلامت روانی
۱۷۷	.....۴-۲-۱-۱-۵-۵ رابطه متغیر تحصیلات زن با متغیرهای همسر آزاری و سلامت روانی
۱۷۸	.....۴-۲-۱-۱-۶-۶ رابطه متغیر تحصیلات شوهر با متغیرهای همسر آزاری و سلامت روانی
۱۸۰	.....۴-۲-۱-۱-۷-۷ رابطه متغیر منطقه سکونت با متغیرهای همسر آزاری و سلامت روانی
۱۸۱	.....۴-۲-۱-۱-۸-۸ رابطه متغیر درآمد ماهیانه خانواده با متغیرهای همسر آزاری و سلامت روانی
۱۸۳	.....۴-۲-۱-۱-۹-۹ رابطه متغیر نوع مسکن با متغیرهای همسر آزاری و سلامت روانی
۱۸۳	.....۴-۲-۱-۱-۱۰-۱۰ رابطه متغیر نوع ازدواج با متغیرهای همسر آزاری و سلامت روانی
۱۸۵	.....۴-۲-۱-۱-۱۱-۱۱ رابطه بین متغیرهای سن زن، سن شوهر و ... با همسر آزاری و سلامت روانی
۱۸۷	.....۴-۲-۲-۲-۲ آزمون رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق
۱۸۷	.....۴-۲-۲-۱-۱-۱ رابطه بین متغیرهای تجربه و مشاهده خشونت در خانواده پدر شوهر، پدرسالاری و ... با همسر آزاری
۱۸۸	.....۴-۲-۲-۲-۲-۲ رابطه بین متغیرهای همسر آزاری و سلامت روانی
۱۸۹	.....۴-۲-۲-۲-۳-۳ رابطه بین متغیرهای سرمایه اجتماعی با متغیرهای همسر آزاری و سلامت روانی
۱۹۱	.....۴-۳-۳-۳-۳ نتایج استنباطی چند متغیره
۱۹۱	.....۴-۳-۳-۱-۱ نتایج تحلیل رگرسیونی چند متغیره

۱۹۲	.....مدل رگرسیونی متغیر سلامت روانی.....۴-۳-۱-۱
۱۹۴	.....مدل رگرسیونی متغیر همسر آزاری.....۴-۳-۱-۲
۱۹۶	.....نتایج تحلیل مسیر.....۴-۳-۲
۱۹۶	.....تحلیل مسیر سازه میزان سلامت روانی.....۴-۳-۲-۱
۱۹۸	.....تحلیل مسیر سازه میزان همسر آزاری.....۴-۳-۲-۲

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

۲۰۲	.....جمع بندی نتایج تحقیق.....۵-۱
۲۰۲	.....جمع بندی نتایج توصیفی تحقیق.....۵-۱-۱
۲۰۴	.....جمع بندی نتایج استنباطی تحقیق.....۵-۱-۲
۲۱۰	.....یافته های نظری تحقیق.....۵-۱-۳
۲۱۶	.....محدودیت های تحقیق.....۵-۲
۲۱۷	.....پیشنهادات تحقیق.....۵-۳
۲۱۷	.....پیشنهادات پژوهشی تحقیق.....۵-۳-۱
۲۱۸	.....پیشنهادات کاربردی تحقیق.....۵-۳-۲
۲۲۱	.....منابع.....
۲۲۲	.....منابع فارسی.....
۲۳۱	.....منابع انگلیسی.....
۲۳۴	.....پیوست ها.....

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۳۱	جدول ۱-۲- سرمایه اجتماعی و رابطه ابعاد آن (مدل پاکستان).....
۱۱۹	جدول ۲-۲- متغیرهای استخراج شده از دیدگاه های نظری تحقیق.....
۱۲۰	جدول ۲-۳- متغیرهای استخراج شده از پیشینه تجربی تحقیق.....
۱۳۱	جدول ۳-۱- تعداد نمونه تخصیص یافته به نسبت مناطق شهرداری.....
۱۳۴	جدول ۳-۲- ضریب پایایی متغیر همسرآزاری.....
۱۳۵	جدول ۳-۳- ضریب پایایی متغیر سلامت روانی.....
۱۳۷	جدول ۳-۴- نتایج و اجزاء تحلیل عاملی گویه ها و ضریب پایایی هر یک از ابعاد متغیر سرمایه اجتماعی.....
۱۳۸	جدول ۳-۵- ضریب پایایی متغیرهای تجربه و مشاهده خشونت در خانواده پدر شوهری، پدرسالاری و... ..
۱۴۲	جدول ۴-۱- آماره های توصیفی متغیرهای شغل زن و شوهر.....
۱۴۲	جدول ۴-۲- آماره های توصیفی متغیرهای محل تولد زن و شوهر.....
۱۴۳	جدول ۴-۳- آماره های توصیفی متغیرهای تحصیلات زن و شوهر.....
۱۴۳	جدول ۴-۴- آماره های توصیفی متغیر درآمد ماهیانه خانواده.....
۱۴۴	جدول ۴-۵- آماره های توصیفی متغیر محل سکونت.....
۱۴۴	جدول ۴-۶- آماره های توصیفی متغیر نوع مسکن.....
۱۴۵	جدول ۴-۷- آماره های توصیفی متغیر نوع ازدواج.....
۱۴۵	جدول ۴-۸- آماره های توصیفی متغیر رفتار شوهر قبل و بعد از تولد فرزند.....
۱۴۶	جدول ۴-۹- آماره های توصیفی متغیر داشتن فرزند.....
۱۴۷	جدول ۴-۱۰- آماره های توصیفی متغیرهای سن زن، سن ازدواج زن، مدت ازدواج و... ..
۱۴۸	جدول ۴-۱۱- توزیع درصد فراوانی گویه های متغیر تجربه و مشاهده خشونت در خانواده پدر شوهری.....
۱۴۸	جدول ۴-۱۲- آماره های توصیفی متغیر تجربه و مشاهده خشونت در خانواده پدر شوهری.....
۱۴۹	جدول ۴-۱۳- توزیع درصد فراوانی گویه های متغیر پدرسالاری.....
۱۵۰	جدول ۴-۱۴- آماره های توصیفی متغیر پدرسالاری.....
۱۵۱	جدول ۴-۱۵- توزیع درصد فراوانی گویه های متغیر دخالت خویشاوندان شوهر.....
۱۵۱	جدول ۴-۱۶- آماره های توصیفی متغیر دخالت خویشاوندان شوهر.....
۱۵۲	جدول ۴-۱۷- توزیع درصد فراوانی گویه های متغیر تحریک مرد از سوی همسر.....
۱۵۳	جدول ۴-۱۸- آماره های توصیفی متغیر تحریک مرد از سوی همسر.....

- جدول ۱۹-۴- توزیع درصد فراوانی گویه های متغیر حمایت خانواده پدری زن..... ۱۵۴
- جدول ۲۰-۴- توزیع درصد فراوانی گویه های متغیر حمایت خانواده پدرشوهری زن..... ۱۵۵
- جدول ۲۱-۴- توزیع درصد فراوانی گویه های متغیر حمایت دوستان..... ۱۵۶
- جدول ۲۲-۴- توزیع درصد فراوانی گویه های متغیر اعتماد بین شخصی..... ۱۵۷
- جدول ۲۳-۴- آماره های توصیفی ابعاد متغیر سرمایه اجتماعی..... ۱۵۸
- جدول ۲۴-۴- توزیع درصد فراوانی گویه های بعد علائم جسمانی سلامت روانی..... ۱۵۹
- جدول ۲۵-۴- توزیع درصد فراوانی گویه های بعد اضطراب و بی خوابی سلامت روانی..... ۱۶۰
- جدول ۲۶-۴- توزیع درصد فراوانی گویه های بعد اختلال در عملکرد اجتماعی سلامت روانی..... ۱۶۱
- جدول ۲۷-۴- توزیع درصد فراوانی گویه های بعد افسردگی سلامت روانی..... ۱۶۲
- جدول ۲۸-۴- آماره های توصیفی ابعاد متغیر سلامت روانی..... ۱۶۳
- جدول ۲۹-۴- توزیع درصد فراوانی گویه بعد روانی همسرآزاری..... ۱۶۵
- جدول ۳۰-۴- توزیع درصد فراوانی گویه بعد فیزیکی همسرآزاری..... ۱۶۶
- جدول ۳۱-۴- توزیع درصد فراوانی گویه بعد جنسی همسرآزاری..... ۱۶۷
- جدول ۳۲-۴- توزیع درصد فراوانی گویه بعد اقتصادی همسرآزاری..... ۱۶۷
- جدول ۳۳-۴- آماره های توصیفی ابعاد متغیر همسرآزاری..... ۱۶۸
- جدول ۳۴-۴- نتایج آزمون تفاوت میانگین همسرآزاری به تفکیک متغیرهای دو مقوله ای..... ۱۷۱
- جدول ۳۵-۴- نتایج آزمون تفاوت میانگین سلامت روانی به تفکیک متغیرهای دو مقوله ای..... ۱۷۳
- جدول ۳۶-۴- نتایج آزمون تفاوت میانگین همسرآزاری و سلامت روانی به تفکیک نوع شغل زن..... ۱۷۴
- جدول ۳۷-۴- نتایج آزمون تفاوت میانگین همسرآزاری و سلامت روانی به تفکیک نوع شغل شوهر..... ۱۷۶
- جدول ۳۸-۴- نتایج آزمون تفاوت میانگین همسرآزاری و سلامت روانی به تفکیک تحصیلات زن..... ۱۷۷
- جدول ۳۹-۴- نتایج آزمون تفاوت میانگین همسرآزاری و سلامت روانی به تفکیک تحصیلات شوهر..... ۱۷۹
- جدول ۴۰-۴- نتایج آزمون تفاوت میانگین همسرآزاری و سلامت روانی به تفکیک منطقه سکونت..... ۱۸۱
- جدول ۴۱-۴- نتایج آزمون تفاوت میانگین همسرآزاری و سلامت روانی به تفکیک درآمد ماهیانه خانواده..... ۱۸۲
- جدول ۴۲-۴- نتایج آزمون تفاوت میانگین همسرآزاری و سلامت روانی به تفکیک نوع مسکن..... ۱۸۳
- جدول ۴۳-۴- نتایج آزمون تفاوت میانگین همسرآزاری و سلامت روانی به تفکیک نوع ازدواج..... ۱۸۴
- جدول ۴۴-۴- آزمون همبستگی بین متغیرهای سن زن، سن ازدواج زن و ... با همسرآزاری و سلامت روانی..... ۱۸۶
- جدول ۴۵-۴- آزمون همبستگی بین متغیرهای تجربه و مشاهده خشونت، پدرسالاری و ... با همسرآزاری..... ۱۸۸
- جدول ۴۶-۴- آزمون همبستگی بین متغیرهای همسرآزاری و سلامت روانی..... ۱۸۹
- جدول ۴۷-۴- آزمون همبستگی بین متغیر سرمایه اجتماعی با متغیرهای همسرآزاری و سلامت روانی..... ۱۹۱

- جدول ۴-۴۸- آماره های تحلیل رگرسیونی چند متغیره سلامت روانی..... ۱۹۳
- جدول ۴-۴۹- متغیرهای خارج شده از مدل رگرسیونی سلامت روانی..... ۱۹۳
- جدول ۴-۵۰- آماره های تحلیل رگرسیونی چند متغیره همسرآزاری..... ۱۹۵
- جدول ۴-۵۱- متغیرهای خارج شده از مدل رگرسیونی همسرآزاری..... ۱۹۵
- جدول ۴-۵۲- تحلیل مسیر میزان سلامت روانی براساس متغیرهای مستقل..... ۱۹۷
- جدول ۴-۵۳- تحلیل مسیر میزان همسرآزاری براساس متغیرهای مستقل..... ۱۹۹

فهرست اشکال و نمودارها

صفحه	عنوان
۱۷	شکل ۲-۱- ساختار سه نفری: سرمایه انسانی در تقاطع و سرمایه اجتماعی در روابط.....
۹۷	شکل ۲-۲- مسیرهایی که از طریق آن روابط اجتماعی بطور مستقیم بر سلامت جسمی و روانی اثر می گذارد.....
۱۱۷	شکل ۲-۳- رابطه بین سرمایه اجتماعی، همسرآزاری و سلامت روانی.....
۱۱۸	شکل ۲-۴- سنجه های محوری سرمایه اجتماعی و مواردی از تعیین کننده ها و پیامدهای آن.....
۱۴۸	پیوستار ۴-۱- متغیر تجربه و مشاهده خشونت در خانواده پدر شوهری.....
۱۵۰	پیوستار ۴-۱- متغیر پدرسالاری.....
۱۵۱	پیوستار ۴-۲- متغیر دخالت خویشاوندان شوهر.....
۱۵۳	پیوستار ۴-۳- متغیر تحریک مرد از سوی همسر.....
۱۵۸	پیوستار ۴-۴- متغیر سرمایه اجتماعی.....
۱۶۳	پیوستار ۴-۵- متغیر سلامت روانی.....
۱۶۸	پیوستار ۴-۶- متغیر همسرآزاری.....
۱۷۴	نمودار ۴-۱- تفاوت میانگین همسرآزاری به تفکیک نوع شغل زن.....
۱۷۵	نمودار ۴-۲- تفاوت میانگین سلامت روانی به تفکیک نوع شغل زن.....
۱۷۶	نمودار ۴-۳- تفاوت میانگین همسرآزاری به تفکیک نوع شغل شوهر.....
۱۷۶	نمودار ۴-۴- تفاوت میانگین سلامت روانی به تفکیک نوع شغل شوهر.....
۱۷۸	نمودار ۴-۵- تفاوت میانگین همسرآزاری به تفکیک تحصیلات زن.....
۱۷۸	نمودار ۴-۶- تفاوت میانگین سلامت روانی به تفکیک تحصیلات زن.....
۱۸۰	نمودار ۴-۷- تفاوت میانگین همسرآزاری به تفکیک تحصیلات شوهر.....
۱۸۰	نمودار ۴-۸- تفاوت میانگین سلامت روانی به تفکیک تحصیلات شوهر.....
۱۸۲	نمودار ۴-۹- تفاوت میانگین سلامت روانی به تفکیک درآمد ماهیانه خانواده.....
۱۸۴	نمودار ۴-۱۰- تفاوت میانگین همسرآزاری به تفکیک نوع ازدواج.....
۱۸۵	نمودار ۴-۱۱- تفاوت میانگین سلامت روانی به تفکیک نوع ازدواج.....
۱۹۸	شکل ۴-۱- تعیین مسیر تاثیر گذاری متغیرهای مستقل بر متغیر سلامت روانی.....
۲۰۰	شکل ۴-۲- تعیین مسیر تاثیر گذاری متغیرهای مستقل بر متغیر همسرآزاری.....

فصل اول
کلیات تحقیق

انسان های سالم در خانواده های سالم پرورش می یابند و آسیب های اجتماعی از خانواده های ناسالم نشأت می گیرد. سلامت هر جامعه در گرو سلامت خانواده، و سلامت خانواده در گرو مجموعه ای از روابط و تعاملاتی است که در بین افراد یک خانواده وجود دارد. خانواده عموماً به منزله مکانی که افراد آنجا را مامن و پناهگاه خود تلقی می کنند، در نظر گرفته می شود و جایی است که آرامش و سکون و هماهنگی باید بر آن حکمفرما باشد و به سبب وجود روابط صمیمی، محبت آمیز و توأم با عواطف، بهترین مکان برای زندگی بزرگسالان و بهترین مکان برای رشد و شکوفایی عاطفی و جسمانی کودکان است. اما، بعضاً همین مکان ممکن است به صورت بستری درآید که در آن انواع خشونت ها نسبت به زنان و کودکان اعمال شود (حضور، ۱۳۸۶: ۳۵).

در بین تمامی نهادها، سازمانها و موسسات اجتماعی، خانواده نقش و اهمیت خاص و بسزایی دارد. تمامی افرادی که در باب جامعه اندیشیده اند و نیز همه مصلحین بر خانواده و اهمیت حیاتی آن برای جامعه تاکید ورزیده اند. به درستی هیچ جامعه ای نمی تواند ادعای سلامتی کند، چنانچه از خانواده های سالم برخوردار نباشد. باز بی هیچ شبهه هیچ یک از آسیب های اجتماعی نیست که فارغ از تاثیر خانواده پدید آمده باشد (ساروخانی، ۱۳۸۶: ۱۱).

کارکرد خانواده صرفاً تامین احتیاجات جسمی، مادی و روانی و فراهم کننده فضای مملوء از گرمی و صمیمیت برای اعضا نیست، بلکه در کنار این عملکردهای سازنده و مفید، خانواده می تواند کارکردهای مخرب گسترده ای همچون خشونت را نیز داشته باشد. پیامد این کارکردهای تخریبی سیستم خانواده، زایش اختلالات هیجانی، رفتاری و شناختی و پیدایش انواع بیماری های روانی و حتی جسمانی است که همگی تهدیدی علیه سلامت اعضا خانواده، علی الخصوص زنان می باشد. سال هاست که در برخی از خانواده ها، خشونت کانون زندگی آنان را به محیطی سرد و بی روح مبدل کرده است (ال همپتون و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۶).

خانواده، اولین کانون تربیت انسان است. زنان، مدیر خانواده و سلامت آنان اساس خانواده و پیش شرط توسعه است. انسان های سالم، محور توسعه پایدار هستند و زنان پرورش دهندگان انسان های سالم بوده و بی توجهی به سلامت زنان، می تواند سبب مشکلات عدیده ای در شیوه زندگی و سلامت نسل های بعدی شود. از سوی دیگر زنان با نابرابری ها، مشکلات اجتماعی و رفتارهای پرخطری روبه رو هستند که سلامت آنان را به مخاطره می اندازد، از این رو بر سلامت خانواده و جامعه نیز تاثیر خواهد گذاشت. خانواده، یک منظومه طبیعی

اجتماعی است که افراد جامعه هر کدام به نوعی عضوی از اعضای آن هستند. خانواده دارای شبکه ای از ارتباطات است و نوع ارتباطات در خانواده از عوامل موثر در سلامت روانی^۱ اعضاء خواهد بود (سعیدیان، ۱۳۸۲: ۱).

همسر آزاری^۲ یا خشونت خانوادگی^۳ نسبت به زنان در اشکال مختلف جسمی و روانی دارای عمری به قدمت تاریخ بشری است. واقعیتی تلخ و انکارناپذیر که زندگی و کرامت انسانی زنان را خدشه دار و صدمات غیر قابل جبرانی به آنان وارد می نماید (مولاوردی، ۱۳۸۵: ۹۴-۹۳).

خشونت خانوادگی دارای عواقب جسمانی غیرکشنده مثل جراحت (از بریدگی تا شکستگی و آسیب ارگانهای داخلی)، و عواقب روانی مثل افسردگی، ترس، اضطراب، مشکلات تغذیه ای، اختلالات جنسی، وسواس و اختلال در عملکرد اجتماعی می باشد (محمدخانی و همکاران، ۱۳۸۵: ۱۰).

امروزه ارتباط بین سرمایه اجتماعی^۴ و میزان آن در یک جامعه با مقولاتی از جمله پیشگیری و کاهش جرایم، خشونت و تضاد در جامعه، خودکشی، خشونت‌های خانگی، کودک آزاری و بزهکاری تایید شده و بر نقش خانواده و دوستان به عنوان یکی از منابع حائز اهمیت سرمایه اجتماعی تاکید شده است. سرمایه اجتماعی در خانواده باعث فراهم آوردن شبکه حمایتی برای اعضای خانواده می شود. این حمایت همچنین می تواند خشونت خانگی را که اغلب تاثیر اساسی بر سلامت جسمی و روحی زنان دارد، کاهش دهد. ارزش ها و هنجارهای مشترک ناشی از سرمایه اجتماعی می تواند سطح خشونت در جامعه را نیز از این طریق کاهش دهد یا پایین نگهدارد و در نتیجه از وقوع جرم و خشونت در خانواده و جامعه پیشگیری کند.

حمایت اجتماعی^۵ بالا موجب کاهش میزان بیماری ها، خودکشی، خشونت های خانوادگی و مرگ و میر در افراد می شود. پژوهشهای انجام گرفته نشان می دهند اطلاعات و پیشنهادهایی که از دیگران دریافت می کنیم ما را در حل موثرتر مشکلاتمان یاری می کنند. حمایت اجتماعی با همه سطوح الگوی فشار روانی تعامل دارد. مثلا، حمایت اجتماعی بر ارزیابی شناختی ما از عوامل روانی فشارزا و بر توانایی ما برای مقابله با آن اثر می گذارد (بهزاد، ۱۳۸۱ ب: ۴۹).

1- Mental Health
2- Spouse Abuse
3- Domestic Violence
4-Social Capital
5-Social Support

از طرفی، شرط اساسی و سرآغاز هر رابطه انسانی نیاز به احساس اعتماد^۱ و قابلیت اتکاء به دیگری است. لزوم این عنصر حیاتی در تمامی تعاملات و روابط اجتماعی در سطوح مختلف علی الخصوص در محیط خانوادگی، بین زن و شوهر، امری اجتناب ناپذیر است. در محیطی که اعتماد وجود داشته باشد، تعارض ها و ستیزهای سهمگین کاهش می یابد و درجه بردباری و شکیبایی افراد نسبت به یکدیگر افزایش می یابد. و افراد خود، برای بالابردن بهره وری، دلسوزی نشان می دهند. اعتماد را می توان فرآیند دگرگون شدن پیوندهای یکسویه نامید که در آن همبستگی بین افراد افزایش می یابد و علاقه آنها نسبت به یکدیگر فزونی می گیرد و راه را برای خود تنظیمی هموار می سازد. بدین سان هر اندازه اعتماد بین زن و شوهر به یکدیگر بیشتر باشد و افزایش یابد، تعارض ها، اختلافات و اعمال خشونت کاهش می یابد و زمینه برای همکاری متقابل فراهم می گردد (امیرکافی، ۱۳۷۴: ۲).

متأسفانه تاکنون به مقوله کنترل خشونت در خانواده توجه جدی نشده و پاسخ های اجتماعی به جای آنکه معطوف به سیاست گذاری های درازمدت مبتنی بر روش های علمی و هماهنگ با اهداف ارتقای سلامت و پیشگیری باشد، بیشتر جنبه واکنشی دارد. حال آنکه هدف واقعی باید کاهش تعداد قربانیان و عاملان خشونت باشد. این کار نیازمند مشارکت دولت ها، جوامع محلی، دستگاه های قضایی و همچنین مشارکت محققان و پژوهشگران و ... می باشد. از این رو پژوهش حاضر شاید گامی هر چند کوچک در مسیر دستیابی به اهداف فوق باشد .

۲-۱- بیان مساله

خانواده به عنوان کوچکترین و بنیادی ترین واحد اجتماعی و عامل انتقال فرهنگ و ارزش ها، یکی از واحدهای اساسی جامعه است. این نهاد، کانونی است که در شکل دهی شخصیت اعضای خود نقش مهمی داشته و منبع اصلی بهداشت جسمی و روانی آنها می باشد. از طرف دیگر به واسطه نقش خطیر زنان در خانواده که یکی از اساسی ترین عوامل استحکام و سعادت و پایداری این نهاد می باشد، لذا می توان گفت، قلب جامعه در سینه خانواده می تپد و زن ضربهان حیات خانواده است. در نتیجه می توان اذعان کرد که خشونت علیه زنان در خانواده، ضربهان حیات آن خانواده را از کار می اندازد و به مرور، قلب جامعه نیز به تبع آن، آسیب های جدی به خود خواهد دید (مولوردی، ۱۳۸۵: ۹۳).